

[Masaryk, *vis motrix* a otázka subjektu]

79/003 (790721-1)

Masaryk na jednom místě (*OS I*, 208) klade otázku: Co vlastně hýbe člověkem? Je v něm *vis motrix* jen jedna? Či si máme představovat, že je takových hybných sil více? Jsou v něm vedle jedné hybné síly hlavní ještě hybné síly jiné, podřízené? V čem tkví konec konců duševní aktivnost člověka, a ještě více než aktivnost (nástroj je také aktivní, a přece „pasivní“, to jest je hnán parní silou nebo rukou), jeho spontánnost? Jak velká je tato spontánnost, to jest do které míry je člověk hnán vnějším okolím, osudem, Prozřetelností? Do které míry jsme pány svého života individuálního, svého života historického? Do které míry jsme na přírodě a na vnějším vývoji nezávislí, do které míry jsme – jedním slovem – svobodní?

Tato série otázek míří – aniž to je výrazně, výslovně řečeno – k otázce subjektu. Subjekt je ta skutečnost, která má v sobě svou *vis motrix*; přesněji řečeno, tou skutečností je událost. Každý vyšší subjekt v sobě zahrnuje a integruje subjekty, resp. události nižší. Každá i nejnižší událost (tzv. prim-ordiální událost) je vybavena individuálně svou hybnou silou. Z toho se ukazuje, že problémem není jenom povaha takové hybné síly, ale také a zejména způsob, jak takový subjekt vysoké úrovně, jakým je člověk, dovede ony jednotlivé nižší spontánní dynamiky sjednotit, integrovat, jak je schopen je soustředit a učinit svou vlastní spontaneitou, vyšší a intenzivnější, než byla kterákoliv z oněch prvotních.

Na to poukazuje jedno místo v mém nedokončeném textu z r. 1952 nebo spíše 1953 („K diskusi o ‚RPP‘“, str. 5–6). Tam ukazují, jak evolucionismus (na rozdíl od statizujících pojetí) uznává pluralitu počátků, ale jak podle něho přece jenom nové kvality vznikají vzájemným působením kvalit starých. „Je tu neřešen právě nejpodstatnější problém: jak dojde k oné synthesi, k onomu syntetickému výsledku, bez něhož by nová kvalita byla pouhým skladem, pouhou kombinací kvalit starých? Vždyť tu musí být jakási mohutnost schopná integrovat rozmanité vlivy, popudy a působení vnější v rámci vývoje toho, co se tu vyvíjí!“

Jak je zřejmé, nejde jen o zdroj aktivity, resp. spontánnosti, ale také a zejména o zdroj oné syntetické, syntetizující, integrující aktivity, která jediná dovoluje onu nezbytnou míru emancipace a odstupu od toho, co je dáno, aniž to pominula, ale tak, že si vybere, co použije a nač naváže, a ovšem i jakým způsobem naváže. Neboť svoboda lidská je stejnou měrou zakotvena v nezávislosti na danostech jako v respektu k nim a ve

způsobu, jak jich použít ve směru, kterým ony samy třeba vůbec neukazují.

(21. 7. 79, doma)